

Nr 955

Av herrar **Hedlund** och **Ohlin**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 56, angående bildande av ett statligt kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet.

(Lika lydande med motion nr 766 i Första kammaren)

Sammanfattning av motionen

Den snabba tekniska utvecklingen och strukturomvandlingen ställer väsentliga ökade krav på investeringar i näringslivet för att möjligheterna till produktivitet och konkurrenskraft skall kunna tillvaratas effektivt och sysselsättningen tryggas.

Mittenpartierna har år efter år fört fram krav på en mer aktiv näringspolitik — på t. ex. en skattereform, som kan stimulera produktion och arbetsvilja, effektiva åtgärder mot inflationen och insatser för en förbättrad kreditförsörjning för näringslivet bl. a. genom ökat utnyttjande av AP-medel och främjande av det enskilda sparandet. Dessa initiativ har emellertid inte vunnit gehör hos regeringen och regeringspartiet.

De akuta näringslivsproblemen har till stor del orsakats av regeringens skattepolitik och ekonomiska politik, som medfört att i åtskilliga fall även företag med goda utvecklingsmöjligheter fått lägga ned driften. De många företagsnedläggelserna och driftsinskränkningarna har nu kommit överrumplande för regeringen.

Vi finner det angeläget med nya kreditgivningsmöjligheter för projekt av långsiktig och riskbärande karaktär, ofta i hög grad innefattande forskning och utvecklingsarbete.

Regeringens brådörtade förslag om en statlig investeringsbank med monopolställning inom en del av kreditmarknaden är inte närmare preciserat ens till sina huvuddrag. Den stora majoriteten av remissinstanserna har underkänt utredningsmaterialet. I realiteten begär regeringen närmast en fullmakt in blanco att efter egna önskemål utforma en investeringsbank. Vi kan inte godta att ett viktigt beslut om en permanent ordning på kreditmarknaden fattas på så lösa grunder som propositionen utgör.

Vår kritik mot den av regeringen föreslagna investeringsbanken gäller framför allt att den skulle ges monopolställning på en viktig del av kreditmarknaden, inriktad i synnerhet på näringslivets långfristiga riskbärande investeringar. En sådan monopolisering av en sektor av kreditmark-

naden innebär stora risker för misstag, ledande till felinvesteringar och såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska förluster. Risker för politisk dirigerings torde också kunna uppkomma.

Riktlinjerna för den noggrannare utredning, som vi förordar rörande vår framtida kreditmarknad, bör vara att föreslå sådana ändringar i gällande bestämmelser som gör det möjligt att skapa nya enskilda kreditinstitut och etablera konkurrens med en under statens medverkan inrättad investeringsbank. Frågan om en organisatorisk förändring så att denna vilar på delägarskap mellan staten och kreditinstituten bör undersökas.

Dessutom bör banklagstiftningen liberaliseras så att även redan existerande kreditinstitut av olika slag får ökade möjligheter att konkurrera och större möjligheter att bevilja långfristiga tidsbestämda lån. Ovan berörda frågor måste utredas så skyndsamt att förslag kan föreläggas redan 1968 års riksdag.

Den akuta situationen inom näringslivet och på arbetsmarknaden motiverar emellertid omedelbara åtgärder. Vi föreslår därför, att en investeringsbank får inrättas med statens medverkan och att under en introduktionstid frågan om dess permanenta utformning utredes efter ovan angivna riktlinjer. Investeringsbanken skall ej få rätt att förvärva aktier. Verksamheten skall ha en samhällsekonomisk och affärsmässig inriktning.

En sådan investeringsbank som alltså avviker från den av regeringen föreslagna bör nu tillföras ett statligt kapital av 470 milj. kronor och därutöver medges upplåningsrätt så att en kreditgivningskapacitet av maximalt 1,5 miljard kronor uppnås. Detta bör vara tillräckligt under ett första verksamhetsår.

De mindre och medelstora företagen spelar en betydelsefull roll i Sveriges näringsliv men har särskilda svårigheter med kreditförsörjningen. Vi understryker angelägenheten av att detta beaktas i investeringsbankens verksamhet och förordar vidare att staten nu utöver regeringens förslag i statsverkspropositionen tillskjuter 30 milj. kronor till utökning av de speciella lånemöjligheterna för de mindre företagen, därav 24 milj. kronor till hantverks- och industrilånefonder och 6 milj. kronor till fördubbling av aktiekapitalen i AB Industrikredit och AB Företagskredit under förutsättning att motsvarande tillskott sker från övriga delägare.

Angeläget är, att en större del av AP-medel kan få slussas ut till investeringar genom såväl redan existerande kreditinstitut som nya sådana. Särskild vikt fäster vi också vid att frågan om nödvändig förbättring av näringslivets självfinansieringsförmåga skyndsamt tas upp till prövning. Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken måste förstärkas för ökad trygghet och säkrad sysselsättning. Beträffande arbetsmarknadspolitiken föreslår vi skyndsamt prövning om en fortsatt upprustning. Medlen till lokalisering-lån måste väsentligt förstärkas. Tryggheten med avseende på försörjningsmöjligheterna bör ökas genom allmän sysselsättningsförsäkring och på

andra vägar, t. ex. förlängd varseltid, förbättrat avgångsvederlag och en bättre ordning för förtidspensionering.

I ett aktivt näringspolitiskt program måste enligt vår mening ingå också bl. a. en allmän skattereform, i syfte att stimulera produktion och arbetsvilja, samt en effektiv stabiliseringspolitik. Detta utgör en väsentlig grund för tryggheten i arbetet och en tillfredsställande ekonomisk utveckling.

Strukturomvandling och kapitalbehov

Den snabba tekniska utvecklingen erbjuder goda utsikter till ökat välstånd och trygghet för vårt lands invånare. Nya och effektivare produktionsmetoder gör det möjligt att öka produktionen och därmed vår materiella standard samtidigt som ett expanderande näringsliv med tillverkning av en rad nya produkter skapar nya sysselsättningsmöjligheter. Denna utveckling kan emellertid också medföra stora risker för företagen, de anställda och deras familjer i ett läge där näringslivet ej beretts tillräckliga möjligheter att möta utvecklingens krav. Ny teknik och nya produkter samt konkurrensen från en hård internationell marknad kräver att företagets produktion och näringslivets struktur ständigt måste effektiviseras och anpassas till de nya villkor som man möter. Två typer av strävanden har på de senaste åren blivit karakteristiska för näringslivets bemödanden att öka sin produktivitet och konkurrenskraft. Den ena gäller själva företagsstrukturen, fusionering av företag och fördelning av arbetsuppgifter mellan olika produktionsenheter med samma ägarintressen. Den andra har gällt rationalisering av produktionsmetoder och en oberoende av förändringar i ägandeförhållandena fortgående koncentration och specialisering av produktsortimenten inom företagen. Den senare typen av utveckling är, frånsett specialproblem inom vissa branscher, av sannolikt större betydelse än den första.

För en kontinuerlig effektivisering och omstrukturering av produktionsapparaten krävs betydande investeringar. En viktig förutsättning för att dessa skall komma till stånd är att näringslivet får erforderlig tillgång till kapital. Särskilt viktigt för att företagen ej skall komma efter i utvecklingen och riskera att ej kunna överleva är att kapitaltillgången underlättas för projekt av långsiktig, forskningskrävande och produktutvecklande karaktär. Det är ett känt faktum att företagen för att fortleva måste satsa starkt på forsknings- och utvecklingsarbete i olika former. Detta torde i speciellt hög grad vara fallet för ett litet land som Sverige med dess starka beroende av den internationella handeln. Denna förskjuts ständigt mot nya varor. Ett land, som genom egen forskning kan utveckla nya produkter och processer i slället för att endast imitera andra länders framsteg, får i många sammanhang ett temporärt tekniskt försprång. Därigenom har man möjlighet att själv styra utvecklingen inom näringslivet i stället för att tvingas till drastiska förändringar, när situationen så småningom blir ohållbar

från effektivitets- och konkurrenssynpunkt. Det har visat sig att utvecklingspådrivande innovationer ofta sker inom mindre och medelstora företag, som i stor utsträckning kännetecknas av en stark specialisering av produktsortiment och tillverkningsprocesser. Det är därför av stor vikt att dessa företag uppmärksammas i den här aktuella debatten.

Näringslivets forsknings- och utvecklingsarbete är synnerligen kapitalkrävande och ofta mycket tidsödande. Det omspanner en lång kedja av insatser. Åtskilligt av det arbete som läggs ned på forskning och utvecklingsarbete måste ibland förkastas och är därför av mycket riskfylld karaktär. För de projekt, som förefaller värda att satsa mer på, tillkommer dyrbar produkt- och processutveckling, nyanskaffning av maskiner, nyutbildning av arbetskraft m. m. I många branscher går utvecklingen så snabbt att det är risk för att forskningsresultaten är föråldrade, innan de utmynnat i produkter, som nått marknadsföringsstadiet.

Erfarenheterna har visat att det ofta är forsknings- och utvecklingsprojekten, som företagen tvingas skjuta åt sidan, då kapitaltillgången är otillräcklig. I synnerhet torde detta vara fallet då självfinansieringsmöjligheterna försämras. Att finansiera osäkra och långsiktiga forsknings- och utvecklingsprojekt med lånade pengar står sannolikt inte i överensstämmelse med vare sig företagens eller kreditgivarnas önskemål. Den negativa effekten av ovannämnda förhållanden på hela vår ekonomi i form av uteblivna produktionsökningar och arbetstillfällen kan på längre sikt bli mycket kännbar. Ett i längden effektivt och konkurrenskraftigt näringsliv är inget självändamål utan ligger givetvis i såväl samhällets som de enskilda individernas intresse; de senares möjligheter till ökat välstånd och trygghet baseras därpå. Det måste därför vara en angelägen uppgift för staten att om så krävs medverka till en förbättrad kapitalförsörjning för näringslivet till gagn för hela vår ekonomi.

Mångåriga krav på en aktiv näringspolitik

Under en lång följd av år har regeringens ekonomiska politik alltså skapat oro för hur näringslivets utveckling på längre sikt skall gestalta sig. Centerpartiet och folkpartiet har år efter år krävt en mer aktiv, konstruktiv och långsiktig näringspolitik än den som regeringen fört. En rad förslag har framförts som alla syftat till att förbättra företagens kapitalförsörjning och därmed trygga effektiviteten och sysselsättningsmöjligheterna inom näringslivet på längre sikt. Kraftfulla åtgärder har krävts för att främja produktionen, öka den totala kapitaltillgången och möjliggöra en bättre självfinansiering och konsolidering inom företagen, dels genom att hejda den för konkurrensförmågan gentemot utlandet så förödande inflationen och allmänna kostnadsfördyringen, dels genom en genomgripande skattereform. Vidare har krävts åtgärder för att förbättra företagens kapi-

talanskaffningsmöjligheter också bl. a. genom främjande av det enskilda sparandet, bättre planering och mindre ryckighet i kreditpolitiken, avskaffande av onödiga och hämmande kreditrestriktioner, större kreditgivningskapacitet för kreditinstituten genom att öka dessas möjligheter att ianspråkta medel hos AP-fonderna, utredning om behovet att anpassa och liberalisera banklagstiftningen till de nutida förhållandena inom näringslivet och kreditmarknaden m. m.

Liknande önskemål om bättre möjligheter till framför allt långfristig kredit har vid upprepade tillfällen framförts från näringslivets representanter och organisationer. Så har exempelvis affärsbankerna framfört förslag om att de skulle få bilda särskilda bolag för att underlätta långfristig kapitalanskaffning företrädesvis för mindre och medelstora företag. Vidare har Svenska bankföreningen uttalat önskemål om sådana ändringar i banklagen att kreditinstituten ges vidgade möjligheter att bevilja tidsbundna lån samt s. k. blancokrediter eller krediter mot mindre stränga krav på säkerheten än för närvarande.

För företagens planering och investeringsvilja torde det vara en högst avsevärd nackdel förknippad med bankernas små möjligheter att bevilja lån bundna för en längre tid. Det torde också många gånger vara så att de företag vars projekt förefaller vara mest lovande inte har fullgoda banksäkerheter att ställa upp, vilket med nuvarande banklagstiftning lägger hinder i vägen för deras lånemöjligheter. Samtidigt är lånemöjligheterna bättre för sådana företag, som har realsäkerheter att belåna, även om deras projekt kanske har sämre utsikter än de förra företagens. Sådana förhållanden kan givetvis inte främja en riktig fördelning av kapitalet i samhället och följderna blir en långsammare utvecklingstakt än vad som annars vore möjligt.

De av oppositionen och näringslivet framförda förslagen och önskemålen har tyvärr i allmänhet lämnats utan beaktande av regeringen. Ännu mindre har denna tidigare tagit egna initiativ till en aktiv och konstruktiv näringspolitik. Trots oppositionspartiernas och näringslivets varningar har regeringen fortsatt att driva en ekonomisk politik, som på längre sikt måste få allvarliga konsekvenser för näringslivets effektivitet och konkurrenskraft samt för de anställdas trygghet och sysselsättningsmöjligheter.

Ökad oro för sysselsättningstryggheten och näringslivets konkurrenskraft

Under de senaste åren har flera ogynnsamma och oroande tendenser framträtt allt tydligare i den svenska ekonomin. Under 1966 har produktionsutvecklingen varit avsevärt svagare än under tidigare år. Samtidigt ökade företagsnedläggelserna och driftsinskränkningarna kraftigt under 1966, och de tycks bli omfattande även under innevarande år. Dess värre finns det tecken som tyder på att dessa krisfenomen som nu framträder

1† *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 4 saml. Nr 955*

knappast i någon större utsträckning bottnar i en tillfällig konjunktursvagnig utan att det är mer långsiktiga strukturförändringar, som gör sig gällande.

Då företagen helt eller delvis inskränker driften tvingas många arbetare och tjänstemän till oförvårdad arbetslöshet för längre eller kortare tid. Vissa kategorier såsom äldre och medelålders arbetstagare samt i många fall kvinnor är värst utsatta. Svårigheten för dessa att skaffa nya arbeten har också visat sig vara särskilt stor. Denna svårighet ökas givetvis om det inte samtidigt med inskränkningar hos vissa företag finns andra med snabb expansion och goda framtidsmöjligheter.

Vid det senaste årets driftsinskränkningar och företagsnedläggelser har trenden varit att antalet friställda tjänstemän ökat relativt sett. Detta är en följd av den ökade andelen tjänstemän inom företagen. Rationaliseringssträvandena hos företagen kan i framtiden i ökad omfattning väntas gälla exempelvis kontorsområdet, t. ex. genom kontorsautomation och automatisk databehandling. Det finns därför ingen anledning tro att permitteringen av tjänstemän skulle helt hejdas ens under en god konjunktur.

Strukturförändringar i produktionsapparaten samt företagsnedläggelser är för de drabbade individerna och deras familjer den negativa och mycket allvarliga sidan av en ofrånkomlig ekonomisk utveckling. Den stigande levnadsstandarden, den teknisk utvecklingen och konkurrens- och marknadsförhållandena i olika länder är några av de faktorer som medverkar till att efterfrågan på och lönsamheten för vissa produkter förändras — såväl uppåt som nedåt. Detta kan inte undgå att få återverknigar på produktionen och företagets verksamhet. För företag som har konkurrenskraftiga produkter eller befinner sig i expansiva branscher innebär utvecklingen ett positivt element, vilket även gynnar deras anställda. Andra arbetstagare däremot blir som ovan berörts lidande av att de företag, i vilka de arbetar, ej haft möjligheter att följa med i utvecklingen. Dessa orättvisor och konsekvenserna därav måste givetvis så långt möjligt begränsas. Medlet häremot är emellertid ej att försöka motarbeta utvecklingen utan att i stället förbereda sig för den och på alla sätt utnyttja de stora möjligheter till positiva moment, som den samtidigt erbjuder.

Till ovannämnda strukturella faktorer — över vilka vi i allmänhet ej råder — kommer andra, som i hög grad kan sägas vara av regeringen vållade orsaker till dagens oroande ekonomiska situation. Hit hör i första hand regeringens ofta påtalade släpphänthet i fråga om inflationen och kostnadsstegringarna i samhället, skattepolitikens sparandefientliga effekter samt regeringens underlåtenhetssynder på det näringspolitiska området. I åtskilliga fall har företagsnedläggelserna och driftsinskränkningarna liksom de dåliga möjligheterna för andra företag att anställa den friställda arbetskraften sålunda varit en direkt följd av regeringens ekonomiska po-

litik. Vad som är särskilt allvarligt är risken för att företagsnedläggelser och driftsinskränkningar på grund av kapitalbrist drabbat företag, som på längre sikt kanske skulle visat sig vara mycket utvecklingsdugliga, om de bara fått möjligheter att lösa sina kapitalanskaffningsproblem. Många företag har haft alltför små möjligheter att konsolidera sig och skaffa en tillfredsställande likviditet. Därigenom har deras motståndskraft mot konjunkturella svängningar allvarligt försvagats. Inte heller har företagen haft tillräckliga resurser för sitt betydelsefulla forsknings- och utvecklingsarbete, som genom att anpassa produktionen och produkterna till nya krav är en förutsättning för att företagen skall kunna fortleva.

Regeringens handläggning av frågan

De många företagsnedläggelserna och driftsinskränkningarna har uppenbarligen kommit överrumplande för regeringen. Det har blivit allt tydligare, att regeringen inte haft något genomtänkt program för åtgärder, som i det för näringslivet besvärliga läget effektivt kunde trygga sysselsättningen och medverka till ökad ekonomisk tillväxt.

Såsom framhållits har mittenpartierna år efter år fört fram krav på en mer aktiv näringspolitik. Dessa initiativ har emellertid inte vunnit gehör hos regeringen och regeringspartiet. Tvärtom måste man konstatera, att den politik, som regeringen fört till stor del är orsaken till de nu akuta näringslivsproblemen.

Så sent som i september 1966 lät statsministern i en TV-intervju antyda, att ett ökat utnyttjande av AP-medel för investeringar i näringslivet inte var aktuellt för den överblickbara tiden.

Då de problem, som strukturrationaliseringen medför för vissa delar av näringslivet, blev allt allvarligare, sände arbetsmarknadsstyrelsen den 11 november 1966 en särskild skrivelse till regeringen om stöd till strukturrationaliseringen. Statsmakterna måste nu på allvar upptaga problemkomplexet till behandling, underströk AMS.

Först i finansplanen vid riksdagens början i år antyddes en åtgärd från regeringens sida. Då aviserades, att regeringen skulle för riksdagen framlägga förslag om inrättande av en näringspolitisk fond på 500 milj. kronor »för finansiellt stöd till rationaliserings- och utvecklingsprojekt av sådan omfattning eller art, att projekten inte i sin helhet kan finansieras på marknaden eller med egna medel».

Den 25 januari i år överlämnade professor Börje Kragh, konjunkturinstitutets chef, till finansministern utredningen »Finansiella långtidsperspektiv». I denna utredning underströks bl. a., att AP-medel i ökad utsträckning måste utnyttjas för investeringar i näringslivet.

Denna tanke godtogs då av regeringen. Den 1 februari utfärdade finansdepartementet en kommuniké om inrättande av ett nytt statligt kreditinsti-

tut, som framför allt skulle vara ett instrument för slussning av AP-medel till investeringar i näringslivet. Tanken på enbart en näringspolitisk fond hade därmed uppgivits.

Inom finansdepartementet upprättades sedan två promemorior om en statlig investeringsbank. De var färdiga i mitten av februari men visade sig till sitt innehåll vara så knapphändiga och konturlösa, att inte ens huvuddragen i den tilltänkta verksamheten kunde sägas vara närmare preciserade. Först efter särskild uppmaning från oppositionen och näringslivet lät regeringen utsända promemoriorna på snabbremiss till ett antal myndigheter och organisationer.

Av de 17 remissinstanserna ansåg 13, att finansdepartementets promemorior inte kunde duga som underlag för beslut. Av de fyra instanser som sålunda accepterade att promemoriorna lades till grund för beslut anförde tre på olika punkter kritik mot materialets knapphändighet.

I finansplanen försäkrade finansministern, att frågan om åtgärder för underlättande av en pågående strukturomvandling »kommer att övervägas i samråd med näringslivet». Detsamma underströks i remissdebatten den 19 januari inte endast av finansministern utan även av statsministern.

I den nu föreliggande propositionen föreslås inrättande av »Sveriges investeringsbank AB» — men alltjämt utan angivande av närmare grunder och riktlinjer för verksamheten. Den kritik som den stora majoriteten av remissinstanserna givit uttryck åt har inte beaktats av regeringen. Inte heller har det utlovade samrådet med näringslivet kommit till stånd.

Regeringens handläggning av frågan har sålunda i hög grad kännetecknats av osäkerhet och oklarhet. Förklaringen härtill torde, såsom framhållits, till stor del få sökas i att utvecklingen kommit överrumplande för regeringen.

Behov av nya kreditformer

I betänkandet »Finansiella långtidsperspektiv» anser sig professor Börje Kragh finna tecken på att de senaste årens tendenser i fråga om minskande självfinansieringsförmåga och ökade behov av långfristiga krediter inom näringslivet kommer att bestå för ett antal år framöver. Även om en förändring av den ekonomiska politiken kommer till stånd, som skulle förbättra självfinansieringsmöjligheterna, är det sannolikt att en avsevärd kapitalbrist kommer att prägla den framförbyggande perioden. Samtidigt måste mycket stora investeringar göras om industrins konkurrenskraft skall kunna vidmakthållas. Bl. a. kommer långsiktiga forsknings- och utvecklingsprojekt att kräva mycket kapital liksom sammanslagningar av vissa produktionsenheter för att ernå ytterligare stordriftsfördelar. Ett annat karakteristiskt drag under de kommande åren blir den alltmer dominerande betydelse som AP-fonderna kommer att få på kreditmarknaden. Det ligger därför nära till hands att undersöka möjligheten för nä-

ringslivet att i ökad utsträckning få tillgång till AP-fondernas kapital för finansiering av sin långsiktiga investeringsverksamhet. Professor Kragh har inte uttalat sig närmare om hur AP-medlen skall komma näringslivet till godo men pekar på svårigheten för AP-fonderna med deras nuvarande organisation och principer att engagera sig i direkt kreditgivning till näringslivet av långsiktig och delvis riskfylld karaktär.

Det förefaller — som ovan nämnts — högst sannolikt att ett alltmer ökande behov kommer att föreligga för näringslivet att få tillgång till långfristiga krediter utan alltför rigorösa säkerhetsbestämmelser. En väg kan vara att vidga möjligheterna för en slussning av AP-medel till näringslivet. Detta kan ske t. ex. genom att på marknaden släppa ut förlagslån från bankerna, vilka lån sedan kan köpas av AP-fonderna, eller genom att vidga företagens återlånerätt. En annan utväg är att AP-fonderna övertar en del av bankernas obligationsinnehav varigenom de senares kreditgivningskapacitet automatiskt ökar. En tredje möjlighet är att AP-medlen slussas till näringslivet genom förmedling av specialinstitut, i likhet med vad som hittills har skett i blygsam skala till mindre och medelstora företag, t. ex. genom AB Industrikredit och AB Företagskredit. Sådana specialinstitut svarar för själva kreditbedömningen av företagen och de speciella projekten. Härigenom kan sannolikt ett betydligt bredare fält av projekt komma i fråga än om AP-fonderna direkt skulle engagera sig i kreditgivning till företagen. Institut av liknande slag, som tidigare föreslagits från näringslivet, skulle därför innebära ett välbehövligt tillskott till företagets möjligheter att erhålla långfristig kreditgivning. Med tanke på problemens stora betydelse är det önskvärt att alla möjligheter tas till vara att underlätta sådana instituts verksamhet och ge dem tillräckliga resurser.

Till frågan om utformningen av ett nytt kreditinstitut under statens medverkan återkommer vi i det följande.

Utredning nödvändig

Det är i hög grad anmärkningsvärt, att regeringen lagt fram förslag om en statlig investeringsbank utan att ha låtit frågan undergå någon egentlig utredning. De två promemoriorna från finansdepartementet kan, såsom remissbehandlingen också visat, inte gärna betecknas som aktstycken av godtagbar utredningskaraktär. Knappast någonting i det stora problemkomplex, som regeringens förslag avser eller berör, kan sägas vara någorlunda tillfredsställande utrett och undersökt. Symptomatiskt för situationen är, att föredragande statsrådet i sin framställning inte ens ansett sig kunna referera till de två promemoriorna. Dessa har endast fogats som bilagor till propositionen.

Det är t. ex. inte närmare klargjort i vilken omfattning kreditefterfrågan kan komma att riktas mot en statlig investeringsbank av i propositionen föreslagen typ. Hur stort behovet av en långsiktig och riskbärande kredit-

givning inom olika delar av näringslivet och i olika typer av företag är har inte närmare undersökts. Att ett sådant behov emellertid föreligger torde, som i annat sammanhang framhålles, vara oomtvistligt. Promemoriorerna och propositionen ger i stort sett inte närmare besked om investeringsbankens organisation och inte heller om riktlinjerna för bankens placeringspolitik.

Den bristfälliga beredning, som regeringen givit denna fråga, kan delvis förklaras med att problemen för den kommit överrumplande. Men detta kan kan givetvis inte få motivera, att beslut om en permanent lösning nu skulle få fattas på så osäkra grunder som regeringen angivit. Regeringens beredning av frågan tillgodoser inte de krav på noggrannhet och säkerhet i viktiga frågor, som måste ställas i en parlamentarisk demokrati av vår typ.

Det kan vara anledning att erinra om beredningen av t. ex. frågan om inrättande av AB Företagskredit 1962. Detta kreditinstitut fick ett aktiekapital på 4 milj. kronor, varav hälften statligt. Innan frågan gick till riksdagsbeslut, hade den noggrant utretts av 1960 års företagskreditutredning. Då förelades riksdagen även förslag till bolagsordning.

I den nuvarande propositionen, som gäller ett statligt kreditaktiebolag med till att börja med 500 milj. kronor i statligt kapital och som avser en för vårt lands ekonomiska tillväxt särskilt betydelsefull kreditprövning och kreditgivning, har sålunda inga närmare grunder för verksamheten presenterats. Förslag till bolagsordning har inte uppgjorts. Beträffande organisationen får man strängt taget inte veta mer än att regeringen har för avsikt att utse en bankstyrelse på högst nio personer, representerande staten, löntagarorganisationerna, näringslivet och kreditväsendet.

Som exempel på den oklarhet, som präglar propositionen, kan nämnas formuleringen beträffande den kontroversiella och helt outredda frågan om investeringsbanken skall få förvärva aktier i företag: »Övervägande skäl synes tala för att investeringsbanken får möjlighet att i undantagsfall förvärva aktier.» Formuleringen får naturligtvis sägas ge uttryck åt en viss strävan till återhållsamhet med det angivna syftet men är dock så vid, att den kan inrymma förvärv av aktiemajoriteten i åtskilliga fall, d. v. s. en direkt socialisering av näringslivet i en viss opreciserad omfattning.

I propositionen framhåller föredragande statsrådet bl. a.: »Det synes vara olämpligt att i förväg söka precisera den närmare inriktningen av bankens verksamhet.» Oklarheten i propositionen, innebärande att riksdagen i stor utsträckning hålles i okunnighet om innebörden av det beslut som regeringen begär av den, skulle alltså enligt statsrådets uppfattning närmast vara att betrakta som en dygd.

I realiteten begär regeringen av riksdagen närmast en fullmakt in blanco att efter riksdagsbeslutet utforma en statlig investeringsbank efter de önske-

mål, som den då kan finna angelägna. Det är sålunda fråga om en betydande maktkoncentration till regeringen.

Vi kan givetvis inte godta, att ett så viktigt beslut, som det här är fråga om, fattas på så lösa grunder som propositionen utgör. En parlamentarisk utredning av hela problemkomplexet måste enligt vår mening ske, innan riksdagen kan fatta beslut om en permanent lösning.

Maktkoncentration och monopol måste undvikas

Det är enligt vår mening särskilt viktigt, att ekonomisk maktkoncentration så långt möjligt undvikas på kreditmarknaden liksom naturligtvis också inom näringslivet i övrigt. Från dessa utgångspunkter måste en mycket hård kritik riktas mot propositionen. Den statliga investeringsbanken skulle, genom de särskilda bestämmelser som förutsättes för den i fråga om bl. a. säkerhetskrav och utlåningstid, få direkt monopolställning på en viktig del av kreditmarknaden, framför allt inriktad på näringslivets strukturrationalisering.

En sådan monopolisering av en sektor av kreditmarknaden måste innebära stora risker för misslag, ledande till felinvesteringar och såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska förluster. Investeringsbankens monopolställning skulle kunna utnyttjas för tvångsmässig sammanläggning och, såsom framhållits, t. o. m. för en direkt socialisering av företag.

Föredragande statsrådet hävdar i propositionen, att en statlig investeringsbank inte leder till ökad maktkoncentration »utan tvärtom tillför marknaden ett balanserande element». Härmed torde avses det förhållandet, att den statliga investeringsbanken även skulle konkurrera med affärsbankerna i konventionell kreditgivning.

Detta resonemang är emellertid föga genomtänkt. Det är naturligtvis i näringslivets intresse att maktkoncentration på den konventionella kreditmarknaden motverkas, i synnerhet då denna marknad är av så relativt begränsad omfattning som den svenska, vilken dessutom är i huvudsak avskärmd från utländsk konkurrens. En konkurrens i Sverige från en statlig banks sida när det gäller konventionell kreditgivning utövas dock redan av Sveriges kreditbank. Om det nya kreditinstitutet skall fylla sin avsedda egentliga uppgift att tillgodose långfristiga och riskfyllda kreditbehov torde dess utrymme för konventionell kreditgivning bli begränsat. Slutsatsen av det i propositionen förda resonemanget måste under alla förhållanden bli, att det är också nyttigt med konkurrens för den statliga investeringsbanken på det område, där den enligt propositionen skall vara allenarådande — d. v. s. beträffande särskilt riskbärande och långfristiga krediter. Skall en helstatlig investeringsbank vara allenarådande över »de stora investeringsklumparna» blir det givetvis en total ekonomisk maktkoncentration på detta område. En sådan ordning måste enligt vår mening undvikas med

hänsyn till såväl vårt demokratiska styrelseskicks strävan till decentralisering i beslutsprocessen som de särskilda risker för ekonomiska felbedömningar, som systemet måste befaras innebära.

Den parlamentariska utredning, som vi förordar, bör som huvuduppgift få att finna en utformning av ifrågavarande kreditgivningsverksamhet, som så långt möjligt undviker maktkoncentration och därmed förenade risker för maktmissbruk.

Riktlinjerna bör vara att föreslå sådana ändringar i gällande bestämmelser, som gör det möjligt att skapa nya enskilda kreditinstitut och etablera konkurrens med en under statens medverkan inrättad investeringsbank. Frågan om en organisatorisk förändring, så att denna vilar på delägarskap mellan staten och kreditinstitutet, bör undersökas. En huvudfråga blir i vad mån statsgaranti bör ges för att täcka vissa risker i samband med utlåning till såväl en halvstatlig investeringsbank som på privat grund uppbyggda konkurrerande investeringsinstitut.

Utredningen bör undersöka näringslivets och bankernas intresse för en aktiv medverkan enligt de linjer, som här skisserats.

Åtgärder i avvaktan på utredning

Vi har ovan framhållit att en förbättring av företagens möjligheter till långsiktig kapitalförsörjning är av brådskande natur. Regeringens underlåtenhet sedan flera år tillbaka att följa förslag från oppositionen och näringslivet, som varit ägnade att underlätta rationaliseringssträvanden och stärka konkurrenskraften, har medverkat till uppkomsten av en akut och svårbemästrad situation. Redan inträffade sysselsättningsstörningar och riskerna för nya sådana har skärpts på grund av denna underlåtenhet. Samtidigt är det förslag som nu brådskande framlagts av regeringen alltför bristfälligt i sin utformning för att kunna utgöra en permanent lösning. Vi har i det föregående utförligt motiverat denna uppfattning. Det är därför en särskild utredning behövs, om hur dessa problem på det mest ändamålsenliga sättet skall kunna lösas på längre sikt. Med hänsyn till den akuta situationen inom näringslivet och på arbetsmarknaden behöver samtidigt omedelbara åtgärder vidtagas. Dessa åtgärder behöver dock ej omfattas längre tid än budgetåret 1967/68. Den utredning om hithörande problem som vi förordar bör få direktiv att lämna sina förslag i så god tid att beslut kan fattas vid 1968 års riksdag om den ordning som bör gälla för kommande år.

Att de 500 miljoner kronor, som enligt regeringens förslag står till förfogande via statens budget, snarast kommer näringslivet till del i form av långfristiga krediter är synnerligen önskvärt. Samtidigt är det önskvärt att möjligheterna ökas för näringslivet att utnyttja AP-medel för finansiering av sina investeringar. I detta syfte bör som en temporär åtgärd kunna accepteras att ett nytt kreditaktiebolag får påbörja sin verksamhet. Det bör

tillses att en successiv inpassning erhålls av investeringsbankens verksamhet på kreditmarknaden medan man under introduktionstiden utreder mer permanenta lösningar av näringslivets kapitalproblem, t. ex. genom modifieringar av banklagstiftningen. Ett sådant tillvägagångssätt har i remissbehandlingen rekommenderats av bl. a. TCO.

På väsentliga punkter måste dock ändringar vidtagas i förhållande till propositionen. Investeringsbanken bör ej få rätt att förvärva aktier. Därigenom förhindras möjligheter till socialisering av näringslivet. Investeringsbanken ges då ej heller en särställning beträffande aktieförvärv i förhållande till nuvarande kreditinstitut. Av liknande konkurrenshänsyn bör investeringsbanken stå under bankinspektionens tillsyn. Vidare bör understrykas att investeringsbankens syfte skall vara en långsiktig höjning av produktiviteten inom näringslivet. Verksamheten skall vara affärsmässig och någon subventionering får ej ifrågakomma. Uppdykande sysselsättningssvårigheter bör klaras av arbetsmarknads-, lokaliserings- och socialpolitiken. För att möjliggöra en mer flexibel kreditgivning än vad företagen nu i allmänhet har tillgång till bör investeringsbanken kunna ge lån utan alltför stränga krav på formella säkerheter. S. k. blancokrediter bör dock inte få beviljas till högre belopp än hälften av bankens aktiekapital. Banken bör vidare kunna medverka vid emissioner på samma villkor som gäller för andra kreditinstitut. Under ett första verksamhetsår behöver banken endast en mindre del av utlåningskapacitet utöver det satsade kapital, som förutsattes i regeringsförslaget.

Av största vikt är att utvecklingskraftiga mindre och medelstora företag får nytta av den nya banken på samma villkor som större. Avgörande för bankens medverkan skall således bedömningen av projektens art vara, inte företagets storleksordning. När det gäller den mindre och medelstora företagsamhetens försörjning med krediter av mer traditionell typ finns redan, vid sidan av existerande banker, ett par specialinstitut, AB Industrikredit och AB Företagskredit. Det är angeläget att även dessa specialinstitut får sin kreditgivningskapacitet avsevärt utökad samtidigt som investeringsbanken bildas. En sådan ökning av redan existerande instituts kapacitet bör ges permanent varaktighet även om de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning kommer att behandlas av den av oss åsyftade utredningen.

Riksdagen bör därför nu bevilja anslag till en höjning av aktiekapitalen i AB Industrikredit och AB Företagskredit — förslagsvis en fördubbling av de nuvarande beloppen — under förutsättning att de icke statliga delägarna i dessa institut gör motsvarande prestation. Härtill skulle för statens halva andel av kapitalet åtgå 6 miljoner kronor. Regeringen bör snarast inleda förhandlingar med dessa instituts affärsbanksdelägare. I annat sammanhang i denna motion föreslås ytterligare åtgärder för att utöka och förenkla dessa instituts utlåningsverksamhet. Vidare är det

lämpligt att ytterligare anslag på 24 miljoner kronor till hantverks- och industrilånefonden beviljas utöver departementschefens förslag.

Ovanstående belopp, (6 + 24 =) 30 miljoner kronor, bör dragas av från de 500 miljoner kronor som enligt regeringsförslaget skulle anslås till investeringsbankens aktiekapital och reservfond. Investeringsbankens aktiekapital bör därför nu bestämmas till 425 miljoner kronor och till reservfonden förs återstående 45 miljoner kronor. För det första årets verksamhet, som det här endast är aktuellt att dra upp riktlinjerna för, torde det vara tillräckligt att medge en upplåningsrätt för investeringsbanken så att dess totala utlåningskapacitet blir 1,5 miljard kronor. För att underlätta investeringsbankens upplåning bör, som vissa remissinstanser rekommenderat, statens engagemang förstärkas med en stallig garanti för bankens förpliktelser. En sådan garanti kan lämpligen uppgå till samma belopp som aktiekapitalet.

Till de kapitalbehov som rationaliseringsproblemen inom jordbruket ställer avser vi att återkomma i samband med Kungl. Maj:ts proposition beträffande detta område.

Liberalisering av gällande bestämmelser

Ovan har påtalats det angelägna i att den av oss förordade utredningen anvisar åtgärder för att åstadkomma affärsmässighet, effektivitet och konkurrens på den viktiga del av kreditmarknaden, där investeringsbanken avses verka. I detta syfte bör utredningen företa en översyn av de olika restriktioner som enligt banklagen eller på annat sätt, t. ex. genom myndigheternas praxis, onödigt hämmar kreditinstitutens långfristiga kreditgivning och företagens kapitalanskaffning.

Särskilt viktigt är, såsom understrukits i det föregående, att nuvarande kreditinstitut får möjligheter att bilda särskilda institut för långfristig kreditgivning till näringslivet, specialiserad emissionsverksamhet m. m. Härigenom bryts den monopolställning för en under statens medverkan upprättad investeringsbank, som är den största svagheten i regeringsförslaget.

Banklagstiftningen är på många punkter otidsenlig och bör därför liberaliseras. Det gäller bl. a. frågan om ökade möjligheter för kreditinstitutet att bevilja krediter mot mindre rigorösa krav på realsäkerhet än för närvarande. En sådan uppmjukning kan antas leda till en betydligt mer utvecklingsfrämjande fördelning av kapitalet mellan olika företag och projekt än under nuvarande förhållanden. Kreditgivningen skulle då i högre grad kunna baseras på bedömningar av olika projekts framtidsmöjligheter än på företagets innehav av obelånade in-teckningar.

Vidare förefaller det önskvärt att överväga större möjligheter för kreditinstitutet att bevilja långfristiga, tidsbestämda lån. Sådana krediter ger företagen betydligt bättre förutsättningar att planera sin långsiktiga

investeringsverksamhet och minskar de olägenheter som är förknippade med krediter jämfört med självfinansiering.

Möjligheterna bör också undersökas att öka antalet kanaler mellan AP-fonderna och näringslivet. Det kan ske genom att slussa en större del AP-medel genom redan existerande kreditinstitut än f. n., t. ex. genom att bankerna ges möjligheter att mot förlagsbevis låna i AP-fonderna eller genom att AP-fonderna övertar en del av bankernas obligationsinnehav.

En ytterligare fråga i detta sammanhang är en liberalisering av återlånerätten i AP-fonderna enligt tidigare förslag från vår sida. För det första förefaller det såväl företagsekonomiskt som samhällsekonomiskt omotiverat att någon ackumulering av återlånerätten ej medges företagen. För det andra borde en höjning kunna tillåtas av gränsen för ett företags återlånerätt liksom också en förlängning av amorteringstiderna.

Förutom ovanstående exemplifiering av åtgärder som bör övervägas av utredningen finns givetvis andra områden där en liberalisering är önskvärd för att öka företagets kapitalanskaffningsmöjligheter och främja konkurrens och effektivitet. Hit hör exempelvis delvis nya kreditformer, kreditinstitutens placeringsbestämmelser, aktiemarknadens funktionssätt, friare internationella kapitalrörelser m. m.

Mindre och medelstora företag

Förutom de i föregående avsnitt förordnade åtgärderna beträffande AB Industrikredit och AB Företagskredit vill vi anföra ytterligare synpunkter på den mindre och medelstora företagsamhetens problem. Detta är desto mer befogat som departementspromemoriorna helt förbigått dessa.

Professor Svennilson säger följande i en artikel i Dagens Nyheter den 29 mars 1967:

Jag föreställer mig att vid en strukturrationalisering av en bransch det ofta kommer att visa sig att det uppstår ett behov att finansiera en lång rad av mindre och medelstora anläggningar och att dessa sammanlagt kräver mera kapital än de enstaka stora klumparna.

Det är en gåta hur man så helt kunnat förbigå de mindre och medelstora företagets problem i promemoriorna. I viss utsträckning har korrigerande skett i propositionen. Det står dock klart, att regeringen gjort sig skyldig till en oriktig generalisering vid överbetoningen av de stora enheternas konkurrenskraft. Undersökningar visar nämligen att lönsamheten icke avviker särskilt mycket mellan olika grupper av företag, stora eller små. Den strukturrationalisering som sker inom denna sektor av näringslivet är väl så betydande som de större fusionerna. När det gäller de mindre företagen kan strukturförändringar ofta ske utan kapitalkrävande investeringar. Ibland kan samarbetsavtal vara till fyllest. Rationalisering och effektivisering sker inte heller alltid genom fusioner. En minskning av produktassortimenten, innebärande en ökad specialisering, som underlättar ett

tillträde till större marknader, kan som inledningsvis framhållits många gånger i förening med andra rationaliseringsåtgärder inom denna kategori av företag ge minst lika goda resultat som storleksrationalisering. Det är nödvändigt att sådana strävanden hos det enskilda företaget främjas, oavsett företagets storlek.

Nyligen företagna amerikanska undersökningar utvisar, att mindre och medelstora företag svarar för en betydligt större procentuell andel av för utvecklingen viktiga innovationer än vad som motsvaras av deras investeringar i forsknings- och utvecklingsarbete. Deras effektivitet på detta område skulle alltså vara särskilt hög.

De mindre och medelstora företagen har fortfarande och allt framgent en mycket viktig roll att spela. Denna uppfattning bestyrks vid en internationell utblick. I USA t. ex., som har stormarknadens fördelar, är den mindre företagsamhetens andel i näringslivet ungefär lika stor som i Sverige. I Sverige omfattar hantverket och den mindre industrin, om man hit räknar företag med upp till 50 anställda, omkring 100 000 företag med en halv miljon människor sysselsatta och det sammanlagda omsättningsvärdet är omkring 25 miljarder kr. per år. Detaljhandeln utgör också en väsentlig del av den mindre och medelstora företagsamheten. Inom detaljhandeln, som har en sammanlagd omsättning på ca 30 miljarder kr., är ca 275 000 personer sysselsatta, varav 55 000 företagare.

De mindre företagen bidrar till ett differentierat och väl utvecklat näringsliv. De motverkar tendenser till ensidighet i sysselsättningen, som kan förekomma framför allt på landsbygden. Den aktiva lokaliseringspolitikerna måste i hög grad räkna med de mindre företagsenheterna.

Av ovanstående framgår hur viktigt det är att också lösa de problem som mindre och medelstora företag har beträffande finansieringen av sina långfristiga investeringar.

Utöver den ökning av aktiekapitalet i AB Industrikredit och AB Företagskredit, som vi föreslagit i föregående avsnitt, är det önskvärt att även på andra sätt vidga dessa instituts kreditgivningsverksamhet till mindre och medelstora företag. Utlåningen hämmas f. n. av flera faktorer. För det första erhåller instituten otillräcklig tilldelning av medel från AP-fonderna. Det är därför angeläget att institutens upplåning i dessa fonder ökar, så att den långa väntetiden för de lånesökande företagen reduceras och kreditgivningen effektiviseras. Ett annat steg i samma riktning vore att ge instituten större utredningskapacitet, så att låneärendena kan röna en snabbare behandling än vad som f. n. är fallet. En tredje åtgärd vore att liberalisera de alltför rigorösa säkerhetskrav, som nu hämmar utlåningsmöjligheterna.

I föregående avsnitt har vi också förordat att anslaget till hantverks- och industrilånefonden ökas med 24 milj. kr. i förhållande till regeringens

i statsverkspropositionen framlagda förslag. Härigenom förbättras även företagarföreningarnas utlåningsmöjligheter.

Företagarföreningar spelar på många håll i landet en stor roll för den mindre och medelstora företagsamheten. För att ytterligare effektivisera föreningarnas verksamhet bör, som tidigare krävts från vårt håll, taket på deras direktlån avsevärt kunna höjas. Vidare bör i den ovan föreslagna utredningen övervägas en möjlighet för företagarföreningarna att placera lån med av dem beviljade statliga garantier, t. ex. i AB Industrikredit eller i den föreslagna investeringsbanken. Det senare alternativet skulle innebära, att man vid utlåning av investeringsbankens kapital för riskbärande, långfristig kreditgivning kan utnyttja företagarföreningarnas kännedom om förhållandena på det lokala och regionala planet.

Vi vill också i detta sammanhang framhålla, att ramen för de statliga industrigarantilånen bör avsevärt vidgas.

En rebelåningsrätt av olika kreditinstituts företagslån i investeringsbanken bör prövas av den av oss förordade utredningen.

Självfinansieringens betydelse

En fråga av särskild vikt är att näringslivet beredes möjligheter till tillräcklig självfinansiering. Företag, som kan finansiera investeringar internt, blir mera beredda att ta de risker, som i synnerhet nya och oprövade utvecklingslinjer brukar innebära. Måste näringslivet i ökad utsträckning låna upp medel till investeringar följer därmed mindre riskvillighet och mindre benägenhet att satsa på investeringar i nya projekt, i forskning och långsiktigt utvecklingsarbete — dvs. i s. k. innovationsinvesteringar.

Näringslivets självfinansieringsförmåga har minskats kraftigt under 1960-talet. Såsom framhållits i propositionen har finansieringen av investeringarna hittills i stor utsträckning kunnat ske med hjälp av tidigare uppsamlade likvida medel. Likviditeten har emellertid nu nått en så låg nivå, att en fortsatt neddragning knappast är möjlig. I propositionen liksom i promemoriorna förutsättes, att investeringarnas självfinansieringsgrad kommer att sjunka ytterligare. Detta kan, framhåller föredragande statsrådet, komma att gälla speciellt exportindustrin, där investeringsbehoven är stora och vinstmarginalerna befinner sig under konstant press genom den utländska konkurrensen.

Enligt propositionen skulle denna minskning i självfinansieringsgraden kunna kompenseras genom ökad lånefinansiering. Ett flertal remissinstanser har hävdad, att en sådan förskjutning måste skada investeringsviljan. Svenska sparbanksföreningen exempelvis framhåller, att fortsatt nedgång i självfinansieringsgraden med all säkerhet skulle innebära »en minskad benägenhet till investeringar inom näringslivet, inte endast av det skälet

att erforderliga medel i form av eget sparande därigenom inte står direkt till förfogande, utan även därför att denna låga självfinansieringsgrad i sig själv medför mindre benägenhet till risktagande investeringar, även om det erforderliga kapitalet kan anskaffas på annat sätt, dvs. lånevägen». Detta konstaterande måste, fortsätter Sparbanksföreningen, i särskilt hög grad gälla det slag av investeringar, som avses med regeringsförslaget, »exempelvis investeringar i utvecklingsarbete, där den förväntade avkastningen kan ligga i en avlägsen framtid och även vara förhållandevis osäker».

Det är enligt vår mening anledning att fästa uppmärksamheten på att en minskad självfinansieringsförmåga drabbat särskilt de mindre och medelstora företagen. Att det förhåller sig så har senast påvisats i professor Kraghs utredning »Finansiella långtidsperspektiv». Såsom vi framhållit har de mindre och medelstora företagen mycket stor betydelse för den ekonomiska tillväxten. Det är därför angeläget, att de liksom naturligtvis också de större företagen beredes möjligheter till tillräcklig självfinansiering.

Den för näringslivet lämpliga självfinansieringsgraden är naturligtvis en besvärlig avvägningsfråga. Vår uppfattning är, att näringslivets självfinansieringsförmåga till stor del på grund av regeringens ekonomiska politik och skattepolitik sjunkit till alltför låg nivå och att den sålunda måste stärkas. I år liksom tidigare har vi i andra motioner fört fram konkreta förslag i detta syfte, avseende bl. a. avskaffande av omsättningskatten på investeringsvaror samt generösare bestämmelser rörande avskrivningar och resultatutjämning vid beskattningen.

Föredragande statsrådet har i propositionen i viss mån medgivit, att frågan om en tillräcklig självfinansieringsgrad är ett väsentligt problem. Man kan, heter det i propositionen, »inte bortse från risken att en sjunkande självfinansieringsgrad i vissa fall har en negativ effekt på företagens benägenhet att investera». Det finns, medger statsrådet, »en kritisk punkt under vilken självfinansieringen inte bör sjunka om tillväxten i vår ekonomi skall bestå». Men statsrådet skjuter problemet ifrån sig och godtar utan vidare, att självfinansieringsgraden skall sänkas ytterligare.

Enligt vår mening kan frågan om självfinansieringsgraden inte få behandlas på så lättvindigt sätt. Vi vill understryka nödvändigheten av att frågan ägnas en betydande uppmärksamhet i framtiden. Det synes oss nödvändigt att i ett större sammanhang överväga vilken minimigrad i fråga om självfinansiering som måste anses nödvändig för olika företagstyper under växlande förhållanden om en önskvärd ekonomisk tillväxt skall kunna säkras. Den parlamentariska utredning, som vi i det föregående förordat, bör anförtros även denna uppgift.

Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken

I debatten om fonden och banken antyddes till en början från regeringssidan, att den åsyftade nya kreditförmedlingen skulle ha till syfte att även förstärka arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken. Sannolikt på grund av den starka kritik mot denna tanke, som väckts under remissbehandlingen av departementspromemoriorna, innehåller emellertid propositionen ett klart uttalande mot att bankmedlen skulle användas för subventionering av viss verksamhet. Investeringsbankens kreditförmedling skall i stället inriktas på en långsiktig höjning av produktiviteten. Den skall vara samhällsekonomiskt och affärsmässigt riktigt baserad. Uppdykande sysselsättningssvårigheter skall klaras av arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken. Vi understryker vikten av ovanstående synpunkter.

Under 1966 förvärrades sysselsättningssituationen avsevärt. Antalet driftsinskränkningar ökade mellan åren 1965—1966 från 189 till 563. De härav berörda arbetstagarnas antal ökade under samma tid från 8 900 till 20 700. Också antalet företagsnedläggelser och därav berörda arbetstagare ökade väsentligt. En blick på statistiken visar att driftsinskränkningar i stor omfattning drabbat exportindustrin och sådan industri som möter stark konkurrens med utländska företag på hemmamarknaden. Den svenska industrins konkurrenskraft gentemot utlandet har således blivit nedsatt. Denna utveckling som pågått under en följd av år är olycklig från hela samhällets synpunkt. Det är nödvändigt att de av oss sedan länge förordade reformerna, bl. a. på skattepolitikens område, snarast sker. Investeringsbanken kan nämligen endast medverka till att stärka konkurrenskraften hos en begränsad del av det svenska näringslivet.

De strukturförändringar som pågår är till en del ofrånkomliga med hänsyn till behovet av fortsatt rationalisering inom företagen. I vissa fall blir det fråga om personalinskränkningar och även nedläggning av företag. Medborgarna bör solidariskt dela de bördor som en sådan omvandling lägger på de direkt berörda människorna. Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken bör förstärkas för ökad trygghet och säkrad sysselsättning.

Nya riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken beslutades 1966. Även om dessa reformer innebar betydelsefulla framsteg är de inte tillräckliga i den nuvarande situationen. Det är nödvändigt att i än högre grad än tidigare se arbetsmarknadspolitiken som ett medel att hjälpa de medborgare som drabbas av strukturförändringarna och att därvid förstärka denna.

Resurserna för forskning om arbetsmarknadens problem måste förstärkas. Det förutsätter en förbättring av arbetsmarknadsstatistiken. Det bör övervägas att ge ett särskilt organ, t. ex. ett för ändamålet inrättat forskningsråd, befogenheter att planera och projektera forskningsinsatser av större omfattning. Ett forskningsråd av denna typ bör kunna samordna och fördela forskningsuppgifter och resurser exempelvis till det till Stock-

holms universitet knutna arbetsmarknadsinstitutet och andra nu befintliga eller nyinrättade forskningsorgan. Forskningen bör särskilt inriktas på möjligheterna att redovisa och följa upp genomförda åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram på ett bättre sätt än för närvarande. I syfte att förbättra arbetsmarknadsprognoserna bör det övervägas att införa en klassificering efter yrke, som på ett mera rationellt sätt än det nuvarande särskiljer olika kategorier arbetstagare och arbetsgivare. Det är angeläget att bättre förutsättningar skapas att förutse omläggningar i företagens produktion, nedläggningar m. m.

Äldre arbetskraft, av olika anledningar handikappade och i många fall kvinnor, har särskilda svårigheter vid omställning i samband med permitteringar. Därför måste koncentrerade insatser komma till stånd för dessa kategorier. Det är inte minst angeläget, att den obenägenhet gentemot sådan mer svårplacerad personal som ibland kan finnas såväl hos arbetsgivare som på arbetsplatsen undanröjs. Statliga myndigheter bör naturligtvis i detta sammanhang vara föregångare. Stödet åt utbildningen inom företag av äldre arbetskraft bör förbättras. Ett ökat stöd åt omskolning av gifta kvinnor i samband med permittering bör även övervägas.

Även vid en utbyggnad av de arbetsmarknadspolitiska resurserna är det risk för att det ändå kommer att kvarstå en rest av arbetslösa, som inte kan hjälpas med de medel som nu står till buds. Det gäller inte minst den äldre arbetskraften. För sådana grupper arbetstagare bör det övervägas att åstadkomma förbättrade möjligheter till förtidspension.

De här nämnda uppgifterna beträffande arbetsmarknadsforskning, stöd åt svårplacerad personal, utbildning och omskolning samt förtidspensionering av äldre arbetskraft är så viktiga, att de snarast bör bli föremål för utredning.

En förutsättning för att myndigheterna skall kunna ge effektiv hjälp i samband med nedläggningar och inskränkningar är att det varslas i tid om sådana åtgärder. Starka skäl talar för en förlängning av varsel tiden. Valet av rätt handlingsalternativ för omställning av den enskilde arbetstagaren skulle underlättas vid en förlängning av varsel tiden. Omställningsåtgärder för den äldre arbetskraften och kvinnorna är ofta mycket tidskrävande.

Av väsentlig betydelse för att mildra påfrestningen för människor som drabbas vid företagsnedläggelser eller inskränkningar av driften är förbättrade avgångsvederlag. Dessa frågor är föremål för behandling av arbetsmarknadens parter. Såväl när det gäller avgångsvederlagen som beträffande varsel tiderna är det emellertid sannolikt att medverkan i lämpliga former från det allmännas sida kan underlätta en förbättring av nuvarande förhållanden. Vi anser att dessa spörsmål bör ägnas särskild uppmärksamhet av regeringen.

Arbetsförmedlingen måste förbättras såväl kvantitativt som kvalitativt,

och det bör övervägas att införa databehandling i denna verksamhet. Man bör sträva efter en ökad rörlighet hos arbetsförmedlingspersonalen, så att koncentrerade insatser kan sättas in när och där dessa behövs.

Vidare bör en särskilt genomgång av de i beredskapsstaten intagna objekten ske i syfte att öka möjligheterna för snar igångsättning av sådana arbeten som med hänsyn till sysselsättningsrisker inom olika delar av landet snabbt kan få aktualitet.

Det förhållandet att de nuvarande arbetslöshetskassorna gjort goda insatser får inte skymma det faktum att många arbetstagare står utanför arbetslöshetsskyddet. Inom TCO torde ca hälften av de anslutna — en mindre del av de privatanställda och flertalet statsanställda — sakna sådant skydd. Även för betydande andra grupper är frågan om inkomsttrygghet i krissituationer aktuell. Det är därför önskvärt att sysselsättningsförsäkringen, när den införs, blir allmänt omfattande.

Frågan är f. n. föremål för utredning. Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt så att en lösning kommer till stånd snarast.

Eftersom riksdagen tidigare under innevarande session behandlat denna fråga göres ingen särskild hemställan i ämnet i detta sammanhang.

Lokaliseringspolitiken spelar en stor roll för upprätthållande av sysselsättningen. Genom det lokaliseringspolitiska stödet har många bygder, som tidigare drabbats hårt av avflyttning, kunnat tillförsäkras en egen ryggrad av stabila och lönsamma företag.

Det är i detta sammanhang nödvändigt att understryka angelägenheten av att näringslivets strukturomvandling så långt möjligt kan genomföras utan att vissa områden drabbas av sysselsättningssvårigheter. Företagsnedläggelser kan leda till att orter och bygder med god tillgång på bostäder, skolor och serviceanläggningar förlorar det ekonomiska underlag, som är nödvändigt för bebyggelsens fortbestånd. Härigenom kan betydande realkapital gå till spillo. Strukturpolitiken måste därför enligt vår mening vara nära samordnad med en aktiv lokaliseringspolitik, som kan bidra till nya sysselsättningstillfällen.

Enligt det principbeslut, som fattades av 1964 års riksdag, skulle den finansiella insatsen för lokaliseringstöd under en femårsperiod utgöra 800 milj. kronor, varav 500 milj. kronor i form av lån. Behovet av lokaliseringslån har varit väsentligt större än vad som förutsattes vid principbeslutet. De för innevarande och nästkommande budgetår beräknade låneanslagen har visat sig otillräckliga.

I den förevarande propositionen uttalas, att med hänsyn till omfattningen av redan beviljade lån och de stora behov av ytterligare lokaliseringspolitiska insatser, som nu kan förutses, torde totalramen för lokaliseringsslånen behöva vidgas: »Förslag härom kommer då att föreläggas riksdagen.» När ett sådant förslag från regeringen kan väntas anges sålunda inte närmare. Enligt vår mening är det nödvändigt, att förslag om utvidgning av totalra-

men för lokaliseringsslån framlägges snarast möjligt och senast till innevarande års höstriktsdag.

Under hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 56 måtte

A. 1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för bildande av ett kreditaktiebolag för finansiering av investeringar inom näringslivet enligt i motionen angivna grunder;

2. anvisa till teckning av aktier i under A. 1. föreslagna kreditaktiebolag på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1967/68 ett investeringsanslag av 470 milj. kronor;

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 425 milj. kronor för bolagets förpliktelser;

B. 1. hemställa i skrivelse till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte för förbättring av kreditmöjligheterna för mindre och medelstora företag uppta förhandlingar med delägarna i AB Industrikredit och AB Företagskredit om fördubbling av aktiekapitalen i dessa institut för utökning av kreditgivningskapaciteten samt om andra åtgärder, som i enlighet med vad i motionen har anförts kan effektivisera institutens kreditgivning;

2. anvisa å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1967/68 till teckning av aktier i AB Industrikredit ett investeringsanslag av 4 000 000 kr. och till teckning av aktier i AB Företagskredit ett investeringsanslag av 2 000 000 kr., sammanlagt 6 000 000 kr.;

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelser å 12 000 000 kr. resp. 6 000 000 kr. att utöver tidigare förbindelser ingå i AB Industrikredits och AB Företagskredits garantifonder;

C. hemställa i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt

a) förelägga riksdagen förslag om ett investeringsanslag på tilläggsstat av 24 000 000 kr. till hantverks- och industrilånefonden;

b) förelägga riksdagen efter skyndsam prövning förslag om erforderlig utvidgning av totalramen för lokaliseringsslånen;

D. 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam

parlamentarisk utredning och förslag till 1968 års riksdag angående

a) en sådan utformning av kreditgivningen för särskilt riskfyllda och långsiktiga investeringar i näringslivet, att ekonomisk maktkoncentration och monopol så långt möjligt kan undvikas, innebärande att undersökningen må omfatta såväl möjligheterna av sådana ändringar i gällande bestämmelser, att nya enskilda kreditinstitut kan etableras i konkurrens med en under statens medverkan inrättad investeringsbank, som möjligheten av en investeringsbank, som vilar på delägarskap mellan staten och nuvarande kreditinstitut;

b) en liberalisering av gällande bestämmelser

dels i syfte att öka kreditinstitutens långfristiga kreditgivningskapacitet, exempelvis genom större möjligheter att ianspråka AP-medel,

dels i syfte att förbättra företagens långfristiga kapitalförsörjningsmöjligheter såväl genom kreditinstituten som via företagarföreningarna enligt i motionen angivna grunder;

c) grunddragen i de politiska åtgärder, som behövs för att öka den samlade kapitall tillgången i landet, i första hand genom stimulans av enskilt sparande;

d) behovet av ökad självfinansiering i olika företagstyper i enlighet med vad ovan angivits;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1968 års riksdag angående utbyggnad av det arbetsmarknadspolitiska programmet, under uttalande av att särskild uppmärksamhet skall ägnas

a) påskyndande av utredningen om allmän sysselsättningsförsäkring;

b) förstärkning av arbetsmarknadsforskningens resurser;

c) utökat stöd åt svårplacerad arbetskraft i fråga om bl. a. utbildning och omskolning samt avgångsvederlag;

d) förbättrade möjligheter till förtidspension åt äldre arbetskraft.

Stockholm den 14 april 1967

Gunnar Hedlund (cp)

Bertil Ohlin (fp)